

Inför riksdagsbehandlingen:

Språkravsreform brådskar – nya fakta och argument

- 340.000 invandrare talar så dålig svenska att det riskerar medföra stora problem.
- 31 av 44 undersökta länder ställer språkrav för medborgarskap.
- SFI fungerar dåligt – otillräcklig motivation huvudproblem.
- Forskning stöder språkravet.
- En “språkravsreform” bör genomföras snarast – svenskrav bör införas för medborgarskap men slopas för ”anställningsbarhet”. Reformering av SFI och ungdomsskolan bör genomföras parallellt.

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	4
1. Språkkunskaper och segregation	5
1.1 Segregationsproblemen är inte på väg att lösas – tvärtom.....	5
1.2 Bristande svenskkunskaper	5
1.3 Utan svenskkunskaper svårt att delta i demokratin	6
1.4 Viktig forskningsrapport stöder språkravet.....	6
2. Språkkunskaper och medborgarskap	7
2.1 Inför krav på svenskkunskaper för att få bli medborgare	7
2.2 Intyg om språkkunskaper begärs redan i vissa fall	7
2.3 Svenskan har en given plats i det mångkulturella samhället.....	7
2.4 Underlätta medborgarskapsprocessen för personer utan ID-handlingar.....	8
3. Vad tycker andra om språkrav för medborgarskap?	9
3.1 Många länder ställer språkrav för medborgarskap.....	9
3.2 Svenska debattörer för språkravet.....	10
3.3 Vad tycker egentligen socialdemokraterna?.....	10
4. Förbättra utbildningen i svenska!	11
4.1 Flexibel utbildning i svenska för invandrare	11
4.2 En tydlig skola ger stöd	11
5. Vad bör hända nu?	14

Förord

Konkreta förslag och strategier för att förbättra integrationen mellan svenskar och invandrare är tyvärr inte särskilt vanliga. När folkpartiet i augusti 2002 presenterade ett antal sådana idéer väckte det därför mycket stort intresse. Inte minst hamnade vårt förslag om språkrav för medborgarskap i fokus. När det nu är dags för riksdagen att behandla den frågan har vi velat fördjupa argumentationen kring förslaget. Föreliggande rapport har utarbetats av Lars Leijonborg, partiledare, och Therese Wallqvister, handläggare vid folkpartiets riksdagskansli.

Johan Jakobsson
Partisekreterare
Folkpartiet liberalerna

Sammanfattning

I torsdags, den 13 februari 2003, inledde riksdagens socialförsäkringsutskott sin behandling av valrörelsens mest omdebatterade fråga: Språkrav för medborgarskap.

Vad vet vi om invandrades språkkunskaper? En hel del.

Vi redovisar vissa siffror och forskningsresultat i denna rapport.

- **340.000 invandrare talar så dålig svenska att de riskerar att få stora problem.**
- **Språkbristerna finns också bland personer som bott i landet länge.**

Det hävdades i debatten före valet att förslaget om språkrav var dåligt underbyggt. Så var inte fallet. Forskning som finns på området stöder förslaget.

- **En inträngande forskningsrapport, Mátyás Szabós "Vägen mot medborgarskap" (1997), stöder språkravet kraftfullt.**
- **Enligt flera undersökningar är valdeltagandet lägre bland medborgare med invandrarbakgrund än bland svenskar i allmänhet. Språksvårigheter anses vara en av orsakerna. Det talar emot påståendet, som framfördes i valrörelsen, att språksvårigheter inte skulle vara en realitet bland invandrare som söker medborgarskap.**
- **Enligt en undersökning av doktoranden i nationalekonomi Andreas Bergh är bristen på incitament ett avgörande problem inom SFI (Svenska för invandrare). Språkrav för medborgarskap skulle vara ett tydligt sådant incitament.**

Det saknas heller inte dokumentation av de problem som den nuvarande situationen för med sig.

- **Värnpliktsverket har för ett antal år sedan varnat för följderna av att personer med otillräckliga språkkunskaper tas ut till värnplikt och för att alternativet – att svenska medborgare stängs ute från värnplikt på grund av dåliga språkkunskaper – också medför problem.**

- **Invandrarverkets dåvarande chef Berit Rollén har offentligt stött att språkrav för medborgarskap bör återinföras.**
- **Skolket är omfattande inom SFI – på en genomsnittlig lektion är 40 procent av eleverna frånvarande. Kommunerna måste upprätta aktionsplaner för att minska den ogiltiga frånvaron. Högre kvalitet och individualisering är två vägar att gå. En annan är att överväga hur kommunen bör utnyttja den möjlighet som finns att dra in bidrag för elever som är frånvarande utan giltig orsak.**

Är språkrav för medborgarskap något udda eller det internationellt gängse bland länder som Sverige? Vi har gjort en större undersökning än Medborgarskapsutredningen.

- **31 av 44 undersökta länder har språkrav för medborgarskap. (Källa: Riksdagens utredningstjänst, Medborgarskapsutredningen, ambassader)**

1. Språkkunskaper och segregation

1.1 Segregationsproblemen är inte på väg att lösas – tvärtom

Segregationen består och förvärras. Den ger upphov till stora sociala problem i Sverige. Två av Sveriges storstadskommuner, Göteborg och Malmö, säger sig inte längre ha möjlighet att ta emot flyktingar. Folkpartiet tror inte att det är rätt väg att gå att stänga kommuner för flyktingar, men inser till fullo vilka problem segregationen har skapat. Det är hög tid att ta itu med de problem och strukturer som hindrar integrationen.

Deltagande i det svenska samhället främjas av olika faktorer. Att ha en plats i arbetslivet är kanske den allra viktigaste. Kunskaper i svenska är också något oerhört centralt, eftersom svenskan är det gemensamma språket i Sverige – även om det tyvärr finns enstaka bostadsområden där svenska inte är ett gångbart språk.

Folkpartiet liberalerna gav under valrörelsen 2002 ut en rapport om hur vi vill bedriva en ny integrationspolitik. Ett av förslagen, att ställa krav på att den som vill bli medborgare i Sverige ska kunna svenska, har blivit mycket omdiskuterat. Vi har därför valt att fördjupa argumenten för detta förslag i denna rapport.

1.2 Bristande svenskkunskaper

En rad rapporter under årens lopp har pekat på bristande språkkunskaper i landets huvudspråk som en orsak till utanförskap. Detta forskningsmaterial är så omfattande att få förnekar slutsatsen. Vi begränsar oss i denna rapport till att referera några av de senaste rapporterna i ämnet.

Klyftan mellan den infödda befolkningens och invandrarernas läs- och skrivförmåga är mycket stor i Sverige jämfört med de flesta andra länder. Det visar den internationella IALS-studien och en svensk rapport som baseras på den, ”Öppna språkgränser – klyftor och broar i vuxna invandras läs- och skrivutveckling”, som forskaren Mats Myrberg gjort. Han beskriver läget så, att invandrare i Sverige har sämre förutsättningar än invandrare i de flesta andra länder som deltar i IALS-studien att uppnå de högsta kunskapsnivåerna.

40 procent av dem som har genomfört kurs i svenska för invandrare klarar inte att läsa löpande text utan kan bara läsa en begränsad del av den skriftliga information de får. De befinner sig på den lägsta läsförmågnivån, nivå ett.

340.000 invandrare når inte upp till nivå tre och har därmed inte de kunskaper som IALS bedömer att man behöver som medborgare. Nivå tre, medborgarskapskompetensen, innebär att man har förmåga att läsa löpande text – artiklar i dagspressen eller skönlitterära texter – med god förståelse. De som inte når upp till denna nivå får stora problem så snart de stöter på texter som inte är alldeles enkla eller bekanta.

Myrberg menar att stora grupper som inte lyckats nå medborgarskapskompetens i att läsa och skriva, har ett kulturellt kapital som rimligtvis borde leda dem längre. Nio av tio har ordbok hemma, sex av tio uppslagsverk, hälften dagstidning, två tredjedelar läser tidskrifter varje månad. 75.000 i denna grupp har bott i Sverige mellan fem och tjugo år. Samtidigt finns en grupp på åtminstone 20.000 personer som anlät till Sverige de senaste tjugo åren, som har så stora läs- och skrivproblem att de kan betraktas som analfabeter.

I en annan rapport av Myrberg m fl, framgår att var tredje invandrare är utestängd från det mesta av den skriftliga information som samhället förväntar sig att man ska kunna ta del av som medborgare (International Adult Literacy Survey, Invandras läs-, skriv- och räkneförmåga på svenska).

Den s.k. PISA-undersökningen visar att Sverige är sämre än snittet bland OECD-länderna, när det gäller att ge elever med invandrarbakgrund en likvärdig utbildning. 27 länder jämförs i undersökningen vad gäller elevernas läsförståelse samt matematiskt och naturvetenskapligt kunnande. Elever som är första generationens invandrare lyckas betydligt bättre i de flesta andra OECD-länder än i Sverige. En elev som har ett annat modersmål än svenska löper dubbelt så stor risk att bli lågpresterande som en elev med svenska som modersmål. Med lågpresterande menas att eleven tillhör den fjärdedel elever som presterar sämst i läsning, matematik och naturvetenskap. Bara sex länder har större skillnader i läsförståelse mellan infödda och inflyttade elever.

Problemen bekräftas i en intern promemoria som Skolverket upprättade 2002, där det framgår att dubbelt så många elever med invandrarbakgrund misslyckas i de nationella proven, som elever utan invandrarbakgrund. I matematik var det 15 procent av elever utan invandrarbakgrund som inte nådde målen i provet, medan andelen var 30 procent för elever med invandrarbakgrund.

Integrationsverket har i sin rapport ”Låt oss tala om flickor” sammanställt erfarenheter från bl.a. hearings. Flera deltagare påpekar att ungdomars utanförskap i samhället till stor del har att göra med deras egna och föräldrarnas bristande

kunskaper i svenska. Representanter från yrkes- och invandrarorganisationer anser också att det faktum att alla utbildningar är treåriga och att alla måste läsa samma kärnämnen, gör att eleverna upplever att de inte har några alternativ och gymnasiet blir en transportsträcka. Vi återkommer senare i denna rapport till hur skolan bättre kan anpassas till att möta elevernas individuella behov.

1.3 Utan svenskkunskaper svårt att delta i demokratin

Integrationsverket har i rapporten "Utanför demokratin? Resurser för politisk integration" slagit fast att det politiska engagemanget skiljer sig ganska stort mellan infödda och invandrade i Sverige. Man undersöker vad det beror på och kommer fram till att flera olika faktorer spelar in – bristande ekonomiska resurser, bristande kunskaper i svenska, bristande övning i medborgerliga färdigheter, bristande medborgerlig allmänbildning och att man inte rekryteras i lika hög grad som infödda svenskar. Men de bristande kunskaperna i svenska väger tyngre än de övriga faktorerna. Det är framför allt språksvårigheter som gör att invandrare är mindre engagerade än svenskfödda när det gäller röstning, manifestationer, politisk självtilltro och förmåga att överklaga.

Integrationsverket slår fast, att allt annat lika har invandrade med goda kunskaper i svenska i princip lika högt politiskt och administrativt självförtroende som infödda svenskar. Även de invandrare som blivit svenska medborgare röstar i mindre utsträckning än de infödda.

1.4 Viktig forskningsrapport stöder språkkravet

Under vårt arbete med integrationsfrågorna har vi lagt ner mycket energi på att ta in erfarenheter från andra länder och resultat av svensk forskning. En forskare som inträngande behandlat frågan om medborgarskap och språkkrav är Mátyás Szabó, som före sin pensionering var verksam vid Centrum för multietnisk forskning vid Uppsala universitet och på Nordiska museet. Utgivningen av hans rapport "Vägen till medborgarskap" 1997 finansierades av bland andra Socialvetenskapliga forskningsfonden.

Mátyás Szabó utreder i rapporten om medborgarskapet kan vara ett hjälpmedel i integrationsprocessen och hur lagarna ska utformas för att ge maximal effekt i den riktningen. Han skriver att för att komma ur situationen att många invandrare har bristande kunskaper i svenska språket, kan det behövas påverkan utifrån för att på olika sätt motivera dem att förbättra sina kunskaper. Att ställa krav på kunskaper i svenska kan

vara en viktig faktor, menar Szabó. "Kunskaperna i svenska måste ha haft en nyckelroll i integrationsprocessen. Det insåg man förr när man efterlyste dokumenterad färdighet i svenska. Språkkravet finns också med i de flesta länders medborgarskapslagar och det är otänkbart att rationalisera bort det." Szabó påpekar att det i princip inte finns några lagliga hinder mot att sätta upp godtagbara svenskkunskaper som villkor för att erhålla medborgarskap. (s 73)

Szabó understryker språkets vikt i ett mångkulturellt samhälle: "Målet att höja invandrarernas administrativa kompetens för att därigenom kunna engagera dem till aktivt deltagande i samhällslivet är otänkbart utan språkfärdigheter... Ett harmoniskt och välorganiserat mångkulturellt samhälle kan inte föreställas utan ett sådant välfungerande kommunikationsmedel som språket." (s 78)

Szabó skriver vidare att myndigheterna har tagit lätt på invandrarernas språkkunskaper i svenska. Han nämner två undantag: Värnpliktsverket har påpekat att de får problem när minimikunskaper i svenska inte längre erfordras för att få svenskt medborgarskap. I sitt remissvar till utredningen Dubbelt medborgarskap från 1986 skrev de: "Med hänsyn till de risker som alltid är förenade med militär tjänstgöring syftande till krigsanvändbarhet är det otillfredsställande att ta ut värnpliktiga till sådan tjänstgöring, innan vissa språkkunskaper föreligger. Att å andra sidan befria dessa värnpliktiga från militär tjänstgöring leder till orättvisor samt möjliggör ett ökat undantagande från tjänstgöringsskyldigheten. En sådan bedömning bedöms inte gagna allmänhetens förståelse för nyblivna svenska medborgare." (s 78).

Ett annat exempel är Invandrarverkets f.d. generaldirektör, Berit Rollén, som framfört att språkkravet ska återinföras. Szabó avslutar sin genomgång så här: "Hur kan de nya svenskarna uppfylla sina medborgerliga skyldigheter och tillvarata sina rättigheter när de inte kan ta del av dessa och följaktligen inte heller delta i den pågående kulturella och politiska debatten." (s 79)

2. Språkkunskaper och medborgarskap

2.1 Inför krav på svenskkunskaper för att få bli medborgare

Folkpartiet menar att möjligheten till medborgarskap tidigt ska stå klar för invandrare som kommer hit. Medborgarskapet ska ge fördelar, till exempel rösträtt i riksdagsval och en ovillkorlig rätt att stanna i Sverige, som inte kan uppnås på annat sätt. Men medborgarskapet ska också vara förenat med vissa tydliga krav. Dit hör exempelvis att inte bedriva brottslig verksamhet under den tid man har uppehållstillstånd.

Medborgarskapet ska vara något eftersträfvansvärt. Om det är ett tecken på att man uppfyllt ett antal kriterier och ges vissa fördelar, kan det ha positiva effekter redan tidigt i integrationsprocessen. Folkpartiet tycker att själva erhållandet av medborgarskapet ska förknippas med en viss högtidlighet och vill därför införa en ceremoni för mottagande av medborgarskap. Den tidigare nämnde forskaren Mátyás Szabó skriver: "Bland flera invandrare i Sverige finns ett uttalat önskemål om en -- ceremoni. Detta beror helt enkelt på att många invandrare har en mer konkret erfarenhet av vad det innebär att ha ett 'fosterland' än vad svenskarna i allmänhet har."

Med denna syn är det också naturligt att acceptabla kunskaper i svenska språket blir ett krav för medborgarskap. Svenskan är ett gemensamt språk i Sverige som man behöver kunna någorlunda för att vara delaktig i samhället. Om medborgarskapet ska kunna utnyttjas, förutsätter det kunskaper om svenska förhållanden, vilket i sin tur kräver vissa kunskaper i svenska språket. Om svenskundervisningen förbättras, är det inget orimligt krav att den som vill bli svensk medborgare tillägnat sig en acceptabel förmåga att förstå och tala svenska. Ingen ska bli utestängd från sina medborgerliga rättigheter på grund av bristande språkkunskaper. Även på den som föds in i det svenska medborgarskapet ställs det ju krav, nämligen på att gå i skolan i minst nio år.

Vårt förslag väckte en debatt som stundtals präglades av höga övertoner. Det kan därför vara på plats att påpeka att folkpartiet inte vill "kasta ut" personer från Sverige som inte har tillräckliga svenskkunskaper. Vårt krav gäller medborgarskapet, inget annat. Vi vill t.ex. slopa det krav som vissa arbetsförmedlingar ställer på att man ska kunna svenska för att få betraktas som anställningsbar. Det skapar ett moment 22. Vägen till goda svenskkunskaper går ofta just genom arbete.

Vi vill också att det ska finnas möjligheter att få dispens från kravet på svenskkunskaper. Det är inte rimligt att exempelvis en anhöriginvandrare som kommer hit vid 75 års ålder och är analfabet ska tvingas lära sig ett nytt språk för att få bli medborgare. Barn ska, liksom idag, bli medborgare när deras föräldrar blir det. Om deras föräldrar inte är medborgare kan de söka medborgarskap när de blir myndiga. Man ska få göra om språktestet så många gånger man vill.

2.2 Intyg om språkkunskaper begärs redan

i vissa fall

Sverige hade fram till 1980 ett språkrav för medborgarskap. Än idag kan svenskkunskaper utgöra en intressant uppgift när Migrationsverket ska fatta beslut om medborgarskap. Det gäller personer som riskerar att förlora sitt medborgarskap när de fyller 22 år för att de är födda utomlands och aldrig haft sin hemvist i Sverige. Dessa kan innan de fyller 22 ansöka om att få behålla sitt svenska medborgarskap och för att det ska godkännas, måste den sökande kunna visa samhörighet med Sverige. Ett sätt att visa en sådan samhörighet är just att visa att man kan kommunicera på svenska språket.

Folkpartiets utgångspunkt är att det inte är några akademiska krav på språkkunskaper som ska ställas, utan en miniminivå ska fastställas. Exakt vilka färdigheter som ska krävas, vilka som behöver få sina språkkunskaper testade och på vilket sätt, är något som behöver utredas närmare. Folkpartiets representant i 1997 års medborgarskapsutredning ville ha detaljförslag om hur språktester ska kunna genomföras på ett byråkratiskt och rättssäkert sätt, men majoriteten stoppade de detaljförslagen eftersom man var emot grundtanken. Folkpartiet vill att en ny medborgarskapsutredning tillsätts där man utreder formerna för medborgarskapsceremonier och språkrav.

2.3 Svenskan har en given plats i det mångkulturella samhället

Sverige har varit och är ett mångkulturellt samhälle. Det innebär bl.a. att vi är ett land vars invånare har olika traditioner, religioner och språk. Det här är något som vi i folkpartiet och de allra flesta bejakar som något positivt. En människa måste ha rätt att behålla sitt kulturella arv och utöva sina traditioner – så länge det inte skadar någon annan. Att den svenska staten inte ska vara sammanknippad med en viss religion är något som Folkpartiet liberalerna har kämpat för länge. Självfallet ska man också kunna behålla sitt språk. Det har yttrat sig i folkpartiets politik exempelvis genom att vi är för modersmålsundervisning i skolan och

genom att vi vill stärka invandrades och minoriteters språkliga identitet genom att stödja utgivning av litteratur på andra språk än svenska.

Men till skillnad från när det gäller religion, behöver människor ena sig kring ett språk för att skapa en demokrati tillsammans. Vi behöver kunna kommunicera med varandra för att bygga upp samhällsfunktionerna, och i Sverige är svenskan det naturliga valet.

Med ett krav på godtagbara kunskaper i svenska för att bli svensk medborgare, tydliggörs att medborgarskapet är betydelsefullt för såväl dem som fått det från födseln som för dem som förvärvat det senare – och för såväl kvinnor som män. Det finns idag kvinnor som lever utanför samhället, i en sluten familj utanför vilken de inte förväntas ta egna kontakter. De är inte många, men en grupp vars problem vi måste ta på största allvar. Med stöd av svenskravet kan dessa kvinnor hävda sin väg in i samhället.

Ingenting hindrar att samhällets service ges på flera olika språk. Schweiz har fyra officiella språk, Sydafrika elva och Sverige har ett skydd för de nationella minoritetsspråken som innebär att man i vissa regioner har rätt att kräva att få service på något av dessa språk.

Av de 60 795 människor som immigrerade till Sverige under 2001, var 23 procent medborgare i något nordiskt land eller någon som kunde tänkas ha sådana språkkunskaper att de genom skyddet för de nationella minoritetsspråken har rätt att ha sina myndighetskontakter på sitt eget språk. Att ge minoritetsspråk skydd, eller att acceptera att nordiska invandrare använder sitt modersmål, är inte oförenligt med att ställa krav på invandrare att ha en grundläggande kunskap i svenska.

I regeringens proposition 1998/99:143 ”Nationella minoriteter i Sverige” sägs uttryckligen att ”Det bör understrykas att avsikten med konventionerna inte är att stödja minoritetsspråken på bekostnad av de officiella språken eller att segregera de grupper av befolkningen som tillhör en minoritetsgrupp från den övriga befolkningen. Syftet är istället att uppmuntra till kunskap om de nationella minoriteterna och deras språk inom staterna.” Vidare säger man att ”Samtidigt som åtgärder nu vidtas för att lägga grunden för en samlad minoritetspolitik är det angeläget att understryka att de nationella minoriteterna i Sverige självfallet också omfattas av integrationspolitikens mål.”

Indirekt påpekas här alltså att för att lyckas med integrationen och motverka segregationen är det viktigt att ha kunskaper i det svenska språket.

2.4 Underlätta medborgarskapsprocessen för personer utan ID-handlingar

Idag är det ett reellt problem för många invandrare att de saknar de identitetshandlingar som krävs för svenskt medborgarskap. Dessa kan få vänta i åtta till tio år på medborgarskap. Det finns en misstanke om att folkpartiets språkkrav, om det genomförs, kan komma att missbrukas av Migrationsverket för att ytterligare dra ut på medborgarskapsprocessen för dem som saknar identitetshandlingar. Folkpartiet anser att medborgarlagstiftningen och Migrationsverkets direktiv ska ses över så att det blir möjligt för dessa individer att erhålla svenskt medborgarskap inom rimlig tid, om de i övrigt uppfyller de krav som ställs.

3. Vad tycker andra om språkkrav för medborgarskap?

3.1 Många länder ställer språkkrav för medborgarskap

Folkpartiets krav på svenskkunskaper för medborgarskap framställdes under valrörelsen som mer eller mindre extremistiskt. Men motsvarande krav ställs i många länder som Sverige i andra sammanhang brukar jämföra sig med, t.ex. elva EU-länder.

Folkpartiet har kompletterat den undersökning Medborgarskapskommittén gjorde av kraven i olika länder, dels genom en egen rundringning till ambassaderna och dels genom att anlita Riksdagens utredningstjänst. I kompletteringen har vi fokuserat på länder som Sverige traditionellt valt att jämföra sig med, det vill säga länder i Europa och Nordamerika, men har också undersökt reglerna i några andra större länder. Nedanstående lista visar att 31 av 44 länder ställer krav på att man ska kunna landets språk för att bli medborgare. Norge överväger att införa acceptabla kunskaper i norska som ett krav för medborgarskap.

Land	Språkkrav?
Argentina	Ja
Australien	Ja
Belgien	Nej
Bosnien-Hercegovina	Ja
Brasilien	Ja
Bulgarien	Ja
Chile	Nej
Colombia	Ja
Danmark	Ja
Estland	Ja
Finland	Ja
Frankrike	Ja
Grekland	Ja
Iran	Nej
Indien	Nej
Irland	Nej
Island	Nej
Italien	Nej
Japan	Nej
Kanada	Ja
Kina	Nej
Kroatien	Ja
Lettland	Ja
Litauen	Ja
Luxembrug	Ja
Mexico	Ja
Nederländerna	Ja
Norge	<i>Justitieminister Odd Einar Dørum (Venstre) har föreslagit att det ställs krav på att man ska kunna norska för att bli medborgare.</i>
Nya Zeeland	Ja
Polen	Nej
Portugal	Ja
Schweiz	Ja
Serbien-Montenegro	Nej
Slovenien	Nej
Spanien	Ja
Storbritannien	Ja
Sydafrika	Ja
Tjeckien	Ja
Turkiet	Ja
Tyskland	Ja
Ukraina	Ja
Ungern	Ja
USA	Ja
Österrike	Ja

Källor: Riksdagens utredningstjänst,
Medborgarskapskommittén, ambassaderna.

3.2 Svenska debattörer för språkravet

Eftersom kritiken mot folkpartiets förslag om språkrav getts så stort utrymme vill vi här visa på att det redan i somras höjdes röster för förslaget i den svenska debatten:

Lennart Strinäs, rådman vid Malmö tingsrätt och huvudsekreterare i Medborgarskapskommittén skrev i en debattartikel i Sydsvenskan den 26 augusti 2002 att alla som arbetar med integrationsfrågor är medvetna om den utomordentligt stora betydelse som kunskaper i svenska har för varje människa som är bosatt i Sverige. Strinäs framhåller att han inte har någon som helst koppling till folkpartiet men menar att är viktigt att det skapas förutsättningar och incitament för den enskilde invandraren att tillägna sig kunskaper i svenska språket: ”Ett sådant incitament kan vara att man som villkor för medborgarskap uppställer krav på vissa grundläggande kunskaper i svenska språket.” Strinäs påpekar att det långt ifrån skulle vara unikt i ett internationellt perspektiv och är besviken över ”att ett förslag som— oavsett hur man ställer sig till det inte kan betraktas som orimligt— bemöts med närmast absurda paralleller till politiska högerströmningar i Europa”.

Marie Demker, docent i statsvetenskap vid Göteborgs universitet, sade i en intervju i SVT den femte augusti 2002 att hon förstår förslaget. Demker menar att språket är avgörande för integration och att det inte handlar om svenskhet och etnicitet utan att språket är grunden för en bra gemenskap.

Bogna W Adolfsson, ordförande för centern i Östersund sa i en intervju i Östersunds-Posten att det har funnits för få inslag i debatten om vad invandrarna själva tycker om förslaget. Adolfsson anser att invandrarna skulle integreras på ett bättre sätt i samhället om de lärde sig språket och att ett svenskrav skulle stärka kvinnornas rättigheter.

Författaren Theodor Kallifatides tycker att det var rimligt att han fick genomgå ett test i svenska för att bli medborgare 1972. Krav på språkkunskaper är inte fel, säger han i en intervju i Dagens Nyheter den åttonde augusti 2002.

3.3 Vad tycker egentligen socialdemokraterna?

Vårt förslag om språkrav blev livligt omdebatterat av partierna under valrörelsen. Vissa höll med, medan andra gick emot. Socialdemokraterna har gett flera olika reaktioner på förslaget och var de står är väl än idag inte helt klart. Den 4 augusti höll Göran Persson sitt traditionsenliga sommartal och liknade folkpartiet vid främlingsfientliga dansk folkeparti.

Mona Sahlin kallade språkravet för ”sverigedemokratiskt”. I en intervju i DN den 15 augusti sa Persson dock: ”vill man sedan nödvändigtvis ha ett språktest har jag inte så mycket emot det”. Den 25 augusti chattade Persson med TV4-tittare och skrev att han ”inte hade några svårigheter” med språktest för medborgarskap. På sin hemsida skriver socialdemokraterna att det är ”självklat” att människor som bor i Sverige permanent ska kunna tala svenska.

Vid den preliminära utskottsbehandlingen den 13 februari uttalade sig socialdemokraterna i socialförsäkringsutskottet emellertid emot förslaget. Men det är ungefär en månad kvar tills utskottet ska slutjustera sitt betänkande.

4. Förbättra utbildningen i svenska!

4.1 Flexibel utbildning i svenska för invandrare

Avgörande för att förbättra svenskkunskaperna hos personer med utländsk bakgrund, är att de ges en god utbildning i svenska. Detta gäller både utbildningen för vuxna invandrare och utbildningen i den vanliga ungdomsskolan.

Att personer som anländer till Sverige snabbt ges en god utbildning i svenska är avgörande för deras möjligheter att integreras i samhället. Det borde vara en självklarhet att de behandlas som vuxna människor och att de får studera på en nivå som passar deras bakgrund och förkunskaper. Så är dessvärre inte alltid fallet idag.

1999 var det endast i var fjärde kommun som en person som en nyanländ omedelbart kunde påbörja svenskundervisning. Till och med regeringen säger sig, i sin proposition om vuxnas lärande (2000/01:72), vara bekymrad över att bara var tredje deltagare når målen för sfi inom fem terminer och över att studieavbrott och avhopp är vanliga. Skolverket har i sin utvärdering "Vem älskar sfi?" kommit fram till att 32 procent av de sfi-studerande gör studieavbrott 18 månader efter studiestarten. Många av dem tappar kontakten med skolan för gott och även de som är kvar i utbildningen drabbas av den bristande kontinuitet som avbrotten medför. En revisionsrapport från Stockholms utbildningsförvaltning från år 2001 visade att under en genomsnittlig lektion var 40 procent av eleverna frånvarande.

Riksdagens revisorer har konstaterat att sfi-studerande stannar kvar i utbildningen år efter år utan att egentligen förbättra sina kunskaper. Forskaren Myrberg har i ovannämnda rapport konstaterat att effekten av att delta i dagens sfi-utbildning är obetydlig.

Skolverket är i sin rapport "Med vuxenutbildning i fokus" från år 2000 mycket kritisk mot sfi-undervisningen. De skriver att utbildningen är lång och svåröverskådlig för de lågutbildade och att de kan uppleva det som förnedrande att deras egna erfarenheter inte har något värde. Skolverket skriver vidare att "individerna har mycket litet inflytande över sin situation" och "Det finns föga utrymme för egna initiativ och idéer."

Svenskt näringsliv publicerade 2001 rapporten "Sfi – en brygga till livet i Sverige?", som är författad av Andreas

Bergh, doktorand i nationalekonomi. I rapporten anføres att de studerandes motivation förmodligen är den enskilda faktor som har störst betydelse för framgång i studierna. Mycket tyder på att det är på denna punkt som dagens system är som svagast.

Det ekonomiska incitamentet måste öka. Sfi ger inte rätt till vanligt studiemedel. I stället finansieras det genom socialbidrag eller så kallad introduktionsersättning, som bara betalas ut under en begränsad tid. Flera av de kommuner som erbjuder en introduktionsersättning som är högre än socialbidraget uppger att detta verkat motivationshöjande. I kommuner som ger socialbidrag till sfi-studerande, förekommer det att elever kommer till sfi-undervisningen för att behålla socialbidraget snarare än för att lära sig svenska. En högre ersättning som är tidsbegränsad innebär ett incitament att bli klar inom den givna tidsramen.

Rapporten uppmärksammar också att det är viktigt att eleven ges möjlighet att byta utbildningsanordnare. Anordnaren måste veta att sämre undervisning innebär ökad risk att förlora elever. Eleven ska fritt kunna välja en utbildning som motsvarar hans eller hennes behov. Detta skulle sporra utbildare att i större utsträckning än idag erbjuda praktik i företag i anslutning till språkutbildningen. Därför vill vi införa en sfi-peng som följer med den studerande till den anordnare han eller hon väljer.

Folkpartiet håller helt med om detta. Den som ska läsa sfi ska kunna välja att läsa på universitet eller folkhögskola, i kommunal vuxenutbildning eller hos en privat anordnare. Då finns det möjligheter att skapa en utbildning som ger mesta möjliga till varje individ. Regeringen är ett steg efter, man tillåter sedan sommaren 2002 tre olika studievägar inom sfi. Men det är åtminstone ett steg framåt jämfört med att det bara fanns en kurs förut, som alla tvingades gå oavsett om de var analfabeter eller akademiker.

En miljö där det ställs krav och där språkkunskaperna utmanas är bra. Långsiktiga pedagogiska program som ger såväl formell kompetens för fortsatta studier som direkt användbar yrkeskompetens är en verkningsfull väg.

4.2 En tydlig skola ger stöd

Bättre skolor i invandratäta områden förmodligen är den enskilt viktigaste åtgärden som kan vidtas för att motverka segregationen i det svenska samhället, åtminstone på något längre sikt. En bra utbildning ger människor självförtroende och identitet, kunskaper för att förverkliga livsdrömmar och

klara av vardagen. Skolan ska vara tillgänglig för alla och anpassad till var och en.

Den svenska skolan är, som vi visat ovan, mer segregerad än de flesta andra jämförbara länders. Folkpartiet accepterar inte att skolan blir ännu en segregering del av det svenska samhället, där de redan missgynnade, invandrarna, missgynnas på nytt. Vi accepterar inte att gymnasiet blivit en utslagningsmaskin, där uppemot hälften hoppar av eller går ut med icke godkända betyg. Vi accepterar inte en skola präglad av vardagsvåld, mobbning och oordning.

Många föräldrar som har upplevt skolväsendet i andra länder, är förfärade över bristen på ordning och gränser som tyvärr finns på många svenska skolor. De är med rätta förvånade över att systemet skyfflar elever vidare från ett moment till ett annat, trots att de inte lärt sig grunderna i det första.

Det går att komma till rätta med problemen, om Sverige får en ny skolpolitik. Det är hög tid att skapa en skola som kan ge kunskaper till varje individ utifrån hans eller hennes behov och förutsättningar. Folkpartiets förslag på hur integrationen kan öka i den svenska skolan är i korthet:

- **Höga förväntningar på alla elever.**

Ett gemensamt drag för framgångsrika skolor är att de präglas av höga förväntningar på eleverna och ställer tydliga krav. Det är de elever vi brukar kalla "svaga" som förlorar mest på att arbeta för mycket på egen hand utan att få tillräcklig lärarledning och få veta vad som krävs. Det krävs lärare med goda ämneskunskaper, tidigare betyg och nationella prov samt större möjligheter att bejaka elevers olikheter.

- **Hårdsatsa på läsning – tidigt!**

I alla skolämnen krävs att eleven kan hantera det svenska språket. Elever med invandrarbakgrund kan nästan aldrig få samma stimulans hemifrån i det svenska språket som andra elever. Genom att prioritera läsning och skrivning redan från förskoleklassen kan barn med invandrarbakgrund komma lika långt i svenska som sina kamrater med helsvensk bakgrund.

Idag börjar elever i gymnasieskolans individuella program om de inte har nått grundskolans mål i svenska, matematik eller engelska. Men bara 13,5 procent av eleverna som börjar på individuella programmet får slutbetyg från gymnasiet efter fyra år. Folkpartiet anser att det individuella programmet ska avskaffas och resurserna i stället föras över till grundskolan. Insatserna måste komma tidigt. För elever som behöver det ska läs- och skrivträning tillåtas att prioriteras före allt annat.

- **Bryt boendesegregationen genom fritt val av skola.**

I skolan befästs den bostadssegregation som finns i Sverige idag, främst i storstadsområdena. Skolan kan istället bli ett aktivt verktyg i kampen mot segregation. Detta kan åstadkommas genom att elever får större möjligheter att gå på en skola i ett annat område än där de bor. Närhetsprincipen måste överges. Det är orimligt att enbart barn som råkar bo i närheten kan komma in på en attraktiv skola.

Folkpartiet föreslår att en nationell skolpeng införs, så att pengarna följer med eleven till den skola han eller hon väljer. Det kan vara en friskola, en skola i den egna kommunen, en skola i en annan kommun. Det måste inte vara så att skolor i utsatta områden är mindre attraktiva än andra. Grund- och gymnasieskolor i utsatta bostadsområden bör profileras och genomgå en särskild kvalitetssatsning. Då får dels de barn som bor i området en extra bra skola, och dels kan elever som bor i andra områden söka sig dit.

- **Satsa mer på skolor där många har invandrarbakgrund.**

Skolor i olika bostadsområden har oerhört olika förutsättningar. Naturligtvis sätter det sina spår i en skola när 90 procent av eleverna har ett annat modersmål än svenska. Det behövs ofta undervisning i mindre grupper, fler speciallärare och mer resurser för elevvård. Det har inte alltid varit så att dessa skolor har fått kompensation för sina större utgifter.

Resurserna måste fördelas så att det verkligen blir ett rejält tillskott till de skolor som har många barn med stora behov av extra stöd. Pengarna måste sedan verkligen följa med eleverna till de skolor de väljer. Som nämndes ovan föreslår folkpartiet att skolan finansieras med hjälp av en nationell skolpeng. En del av skolpengen ska vara lika för alla elever men en del ska kunna riktas till skolor i socioekonomiskt utsatta områden och en del ska riktas till de elever som behöver särskilt stöd. Därmed tar man större hänsyn till skolors och elevers olika förutsättningar.

Lärare i skolor där en stor andel elever har invandrarbakgrund har många gånger svårare och mer krävande arbetsuppgifter än lärare har generellt. Att arbeta som lärare där kraven är som störst måste givetvis betraktas som en karriärväg och därför bör dessa lärare erbjudas högre löner.

Många elever med invandrarbakgrund går i skolan i de s.k. miljonprogramsområdena. Där är skolmiljön ofta dålig och byggnaderna präglats av trista fasader, dåligt byggmateriel och enformiga inomhusmiljöer. I stället för att vara bostads-

områdets pärla och stolthet har skolan stått för något fult, nedklottrat och trist. Det måste till insatser för att förbättra den fysiska skolmiljön i miljonprogramsområdena. Varje skolbyggnad ska visa att den är ett kunskapens tempel.

- **Bättre stöd till elever med särskilda behov.**

Folkpartiet anser att en utbildning av speciallärare måste starta omedelbart. Idag finns en specialpedagogutbildning, men specialpedagoger arbetar också med väldigt mycket annat än det direkta stödet till enskilda elever. Det behövs också specialpedagoger som gör bedömningar, undervisar andra lärare osv men vi måste få in fler speciallärare i skolan som arbetar direkt med eleverna.

4.3 Jobbgaranti – varva jobb och språkträning

1950 låg sysselsättningsgraden bland invandrarna 20 procentenheter över den genomsnittliga för befolkningen i arbetsför ålder. 1998 låg sysselsättningsgraden för invandrare 30 procentenheter under den genomsnittliga. Nedgången har enligt Myrberg varit kontinuerlig, i stort sett oavsett om det rått hög- eller lågkonjunktur.

Arbete och egenförsörjning bör gälla redan från starten i Sverige. Socialbidrag har utbetalats för slentrianmässigt. Många invandrare är bidragsberoende och långtidsarbetslösa. Nackdelarna med att hamna i bidragsberoende är så stora att en jobbgaranti ska gälla för invandrare, precis som för andra långtidsarbetslösa. När arbete inte kunnat ordnas på vanligt sätt, ska det allmänna skapa sysselsättning till en ersättning som är högre än socialbidrag men lägre än lägsta lönerna på den ordinarie arbetsmarknaden.

5. Vad bör hända nu?

ungdomar en bra skolutbildning. Så kan det naturligtvis inte få fortsätta.

I torsdags (13 februari 2003) inleddes riksdagens behandling av de motionsyrkanden som finns om språkrav för medborgarskap. Socialförsäkringsutskottet hade då uppe frågan för första gången under innevarande riksmöte. Enligt utskottets arbetsplan ska slutligt beslut fattas den 11 mars. Med tanke på situationen på integrationsområdet är det mycket angeläget att utskottet för frågan framåt. Riksdagen bör beställa en snabb utredning om de detaljer som måste klaras ut för att språkrav för medborgarskap ska kunna återinföras, nämligen vilken kravnivå som är rimlig och vilka dispenser som bör beviljas. Utredningen bör också överväga formerna för någon form av ceremoni i samband med att en person blir medborgare och huruvida en sådan bör vara ett kommunalt eller statligt ansvar.

Inte minst för att möta det ökade intresse för bra undervisning i svenska ett riksdagsbeslut om språkrav kommer att utlösa, bör riksdagen föranstalta om en radikal förändring av svenskundervisningen för invandrare. En huvudpunkt i en sådan ska vara att kravet på svenskkunskaper inte längre ska ingå i begreppet ”anställningsbar”. Tvärtom bör utbildningen bygga på att den bedrivs samtidigt som, och helst som en del av, yrkesverksamhet eller praktiktjänstgöring. Vidare bör sfi-studerande få möjlighet att välja utbildningsanordnare. Nivågruppering av de studerande måste genomföras i en utsträckning som inte förekommit hittills.

Även ett antal andra beslut på integrationsområdet brådskar. Det som har ett direkt samband med en framgångsrik språkträning är folkpartiets förslag om en jobbgaranti för nyanlända invandrare (och svenskar som varit arbetslösa längre än en viss tid). Det innebär att den som inte själv hittar ett jobb ska vara garanterad jobb eller praktik den första tiden, så utformad och förlagd i tiden att den kan kombineras med studier i svenska – studier som ger kunskaper som förhoppningsvis omedelbart kan omsättas i praktiken på arbetsplatsen.

Om problemet med den höga frånvaron från SFI kvarstår också sedan de incitaments- och kvalitetsförbättringar vi föreslår genomförts, måste skolhuvudmännen med stor kraft ta itu med det problemet. Ett första steg kan vara att upprätta en ”antiskolkplan”, alltså en samlad strategi med åtgärder för att få ner den ogiltiga frånvaron.

Ungdomsskolan måste också reformeras. Helt nyligen presenterades siffror som återigen påminde om att Sverige är sämre än många andra länder på att ge våra invandrar-

Folkpartiet Liberalerna

Drottninggatan 97 - Box 6508 - 113 83 STOCKHOLM

Tfn 08-509 116 00

Fax 08-509 116 60

info@liberal.se

www.folkpartiet.se